

Representantforslag 31 S

(2016–2017)

fra stortingsrepresentant Rasmus Hansson

Dokument 8:31 S (2016–2017)

Representantforslag fra stortingsrepresentant Rasmus Hansson om nasjonale tiltak for å stanse forsøpling av havet og kysten

Til Stortinget

Bakgrunn

Dramatisk for sjøfuglene og livet i havet

Livet i havet står ovenfor et helt nytt nivå av trusler. Antallet fisk, sjøfugl, hval og andre havlevende dyr er blitt redusert med 49 prosent fra 1970 til 2012 ifølge WWFs Living Blue Planet Report fra 2015. De viktigste årsakene er klimaendringer og havforsuring grunnet økende CO₂-utslipp på jorda, samt overfiske, oppdrett, turisme og råstoffutvinning som olje, gruvedrift og lignende. I tillegg bidrar forurensing til å forsterke utfordringene. En av de raskest voksende problemene er forsøplingen av verdenshavene og kysten.

I Norge er det spesielt sjøfuglbestandene som går sterkt tilbake. I tiårsperioden fra 2005 til 2015 har det ifølge Miljødirektoratet vært en tilbakegang på 30 prosent i hekkebestandene på det norske fastlandet. Hele 16 av de 28 marine sjøfuglartene som oppholder seg i norske farvann i løpet av året, er på den norske rødlista. For enkelte arter er situasjonen så alvorlig at de kategoriseres som sterkt truet av utryddelse. Andre bestander er fortsatt relativt store, men samtidig i dramatisk tilbakegang. Et eksempel på dette er gråmåka som har gått tilbake fra til 233 000 hekkende par i 2006 til 72 000 i 2014 ifølge Norsk Ornitologisk Forening.

Konsekvenser av marin forsøpling

Gjenstander av plast, gummi og andre lite nedbrytbare materialer kan bli værende i miljøet i hundrevis av år og skade dyr og mennesker. Plast utgjør den klare majoriteten av marint søppel, mens tekstiler, metallavfall som brusbokser og oljefat, samt glass, gummi og keramikk utgjør mindre andeler. En ny rapport fra World Economic Forum; The New Plastics Economy: Rethinking the future of plastics (2016) anslår at det havner 8 millioner tonn plast i havet hvert år. Dette er forventet å dobles innen 2030 og firedobles innen 2050. Hvis dagens utvikling fortsetter, vil det ifølge World Economic Forum være mer plast enn fisk i havet innen 2050. I Stillehavet mellom Japan og USA har det dannet seg «øyer» av plastavfall, som i areal er flere ganger større enn Norge.

Den marine forsøplingen har utviklet seg til et stort problem for det marine livet i Norge, Nord-Europa og Arktis. Det er grunn til å tro at sjøfugl plages allerede ved små mengder plast i magen fordi dette hindrer fuglene i å ta til seg næring. De siste årene er det blant annet gjort følgende observasjoner av hvordan plast påvirker det marine livet i vår region:

- I Nordsjøen og den engelske kanal har 60–80 prosent av havhestene plast i magen.
- I havnebasenget i Bergen ble det nylig oppdaget at 1 av 3 torsk hadde plast i magen.
- I 1988 hadde 4 av 40 havhester rester av plast i magen, i 2013 fant forskerne plast i magen hos 35 av 40 havhester.
- Sommeren 2013 drev en stor spermasetthval død i land i Nederland. Undersøkelser viste at store mengder plast i magen var dødsårsaken. Det ble funnet 59 ulike plastobjekter på tilsammen 17 kilo i hvalen. Mageinnholdet besto av tau og

garn, plastposer og plastflasker. Selv i en 13 meter stor hval klarte ikke magesyren å bryte ned plastpartiklene.

- Tall fra FNs miljøprogram viser at ca. én million sjøfugl og ca. 100 000 sjøpattedyr dør hvert år på grunn av inntak av plast eller ved at de går seg fast i plastgjenstander.

Skadene begrenser seg ikke bare til dyr som lever i havet. Under sine årlige strandryddeaksjoner finner Sysselemanden på Svalbard for eksempel ofte reinkadavre hvor geviret sitter fast i rester av fiskeredsaker og lignende.

Mikroplast

Når plasten brytes ned, bidrar den til et nytt problem, nemlig spredning av mikroplast. Mikroplast kan binde organiske miljøgifter og utgjøre en økt trussel for mange organismer, blant annet fordi partiklene tetter igjen filterapparat og fordøyelseskanal, og fordi det medfører økt transport av miljøgifter inn i næringskjedene. Det er vist at mikroplastpartikler inneholder 6 ganger mer miljøgifter enn sedimentkorn av samme størrelse (Forvaltningsplan Barentshavet – rapport fra overvåkingsgruppen 2014). Kunnskapen om mengden mikroplast i havene er ofte svært mangelfull.

Undersøkelser gjengitt i Aftenposten 3. november 2014 foretatt av forskere i Sveits viser at et nylonfiskeblye brytes ned etter ca. 600 år i havet, en engangsbleie er «borte» etter ca. 450 år, og en plastflaske bruker like lang tid på å brytes ned til mikroplast. En plastpose er brutt ned etter 10 til 20 år, mens en isopor-kopp er forsvunnet etter ca. 50 år. Dette betyr at de største mengdene plast i havet ennå ikke er brutt ned til mikroplast, og at problemet med at små plastpartikler havner i næringskjeden, er sterkt økende.

Kilder til marin forsøpling

Mens innholdet i «plastøyene» i Stillehavet består av anslagsvis 80 prosent fra kilder på land og 20 prosent fra virksomhet til havs, viser data knyttet til strandrydding i Norge og på Svalbard et annet bilde. I Sør-Norge kommer mesteparten av plasten fra landaktivitet (husholdninger, industri og landbruksaktivitet), mens i Nord-Norge og på Svalbard stammer mesteparten fra fiskerivirksomhet og skipsaktivitet (Norsk Polarinstitutt, januar 2016).

Plastprodukter er uansett den største kilden til marint søppel og har størst skadepotensial. Forsøplingen kommer fra mange ulike kilder, som for eksempel avfall som kastes eller mistes av enkeltpersoner, industri, ulovlige avfallsplasser, avfallsdeponier, fiskeflåten, offshoreaktivitet og shipping. Av søppelet som havner i havet, driver 15 prosent til land, 15

prosent driver til havs, og 70 prosent synker til bunns.

Avfall fra fiskeri- og oppdrettsnæringa utgjør en stor andel av det marine avfallet. Miljødirektoratet viser til at marint avfall som stammer fra fiskeriene, fiskemottak og fritidsfiske, består av fiskeredsaker som not, garn, ringnot, teiner og annet utstyr som tauverk, flyteelementer og emballasje. Miljødirektoratet anslår at omfanget er stort, og at skadevirkningene er store. Ifølge SINTEF (2016) kan et fiskegarn som mistes i sjøen, fortsette å drive «spøkelsesfiske» i minst 20 år, før det brytes ned til mikroplast. Mye marint avfall kommer også fra oppdrettsnæringen i form av oppdrettsringer, førslanger, tauverk, oppdrettsnøter, oppdriftssystemer og emballasje.

Forslag til tiltak

Den marine forsøplingen kan begrenses kraftig med enkle tiltak som er lønnsomme eller svært rimelige. Flere av tiltakene som foreslås nedenfor, vil kunne bidra til å skape nye varige grønne arbeidsplasser over hele landet og økt resirkulering av materialer og ressurser.

Ettersom deler av det marine søppelet kan bevege seg over store avstander, er det nødvendig med tiltak på både lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Forslagsstilleren viser derfor til Representantforslag 48 S (2015–2016), der underregne har foreslått at Norge skal gå inn for en internasjonal konsesjon mot plastforurensing som et viktig internasjonalt tiltak. I forslagene nedenfor rettes søkelyset mot de nasjonale tiltakene Norge kan gjennomføre.

Etter oppdrag fra Klima- og miljødepartementet lanserte Miljødirektoratet i juni 2016 en rapport som anbefaler syv tiltak som vil være effektive og hensiktsmessige for å begrense marin forsøpling. Miljødirektoratet lanserte følgende tiltak:

- Produsentansvarsordning for fiskeri- og oppdrettsnæringen: Miljødirektoratet foreslår å utrede og innføre en ordning der produsenter og importører av utstyr som brukes i fiskeri- og oppdrettsnæringen får et ansvar for produktene gjennom hele livsløpet.
- Gratis levering av marint avfall for fiskere: Miljødirektoratet foreslår å utrede muligheten for at fiskere og andre kan levere marint avfall i havn uten merkostnad.
- Utvidet produsentansvar for emballasje: Produsenter og importører får medansvar for å finansiere opprydding av forsøpling fra emballasje og hindre at det oppstår.
- Videreføre tilskuddsordningen for tiltak mot marin forsøpling som går til tiltak for å rydde strender, havbunnen eller fjerne eierløse, kasserte fritidsbåter.

- Styrke samarbeidet mellom Miljødirektoratet og andre myndigheter om marin forsøpling.
- La kommunene vedta bot i forsøplingssaker: Miljødirektoratet har foreslått en endring av forurensningsloven som gjør det mulig å ilegge overtredelsesgebyr.
- Styrke forskning og overvåking på marin forsøpling for få bedre kunnskap om kilder, omfang og effekter av marin forsøpling og for å finne gode løsninger.

Utvide Fishing for Litter-ordningen

Forslagsstilleren mener en utvidelse av Fishing for Litter-ordningen til en landsdekkende permanent belønningsordning er en løsning som vil kunne ivareta intensjonen i Miljødirektoratets forslag om gratis levering av marint avfall. Fishing for Litter er en toårig prøveordning (2016–2017) som inviterer et tittalls fiskebåter til å ta del i oppryddingen av marin forsøpling. Ordningen har vist gode resultater. Etter 3 måneder var 6 458 kg med marint avfall landet. I dag må fiskere selv betale for å levere avfall de lander. En landsomfattende permanent ordning kan få stor positiv effekt. En viktig forutsetning for en slik ordning vil være god søppelhåndtering i havner, som i dag er en mangelvare flere steder. En belønningsordning basert på et pantesystem kan også være en del av løsningen.

Nedbrytbare fiskeredskaper for å hindre «spøkelsesfiske»

I tillegg til Miljødirektoratets anbefalinger mener forslagsstilleren at det er potensial for tiltak på flere områder, blant annet utvikling av nedbrytbare fiskeredskaper. Det eksisterer allerede initiativer for å utvikle nedbrytbare fiskeredskaper som kan forebygge spøkelsesfiske, blant annet i regi av Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond (FHF) og Marinforsk. Det er nødvendig å få på plass sterkere virkemidler for å sikre at nedbrytbare garn og nøter tas i bruk i fiskerinæringen.

Produsentansvarsordning

I Norge har man liten oversikt over hvor mye avfall som leveres til land, og hvor mye som dumpes fra båter og skip; det mangler et helhetlig system som kan danne grunnlag for rapportering og kontroll. I tillegg mangler det landbaserte mottaksanlegg som sørger for at marint avfall kan gjenvinnes og dermed bli en ressurs og ikke et miljøproblem. Disse manglene har ført til at Norge har blitt dømt i ESA for brudd på EUs skipsavfallsdirektiv.

En produsentansvarsordning for fiskeri- og oppdrettsnæringen må sikre at avfall fra norskeide båter og skip i norsk farvann returneres til land, og inne-

holde muligheter for premiering og sanksjonering av flåten. En slik ordning kan blant annet innebære forskriftsendringer i forurensningsloven. En forutsetning er at det bygges opp tilstrekkelig mottaks- og viderebehandlingskapasitet i havnene for å håndtere avfallet.

Gratis kassering av fritidsbåter

Forslagsstilleren mener at også en fast ordning for gratis kassering av fritidsbåter er et viktig tiltak mot marin forsøpling. Ulovlig håndtering av kasserte fritidsbåter er flere steder i ferd med å bli et betydelig lokalt miljøproblem. Det er vanskelig å finne informasjon om hvordan man skal kassere båten på lovlig måte, og det kan være kostbart. Resultatet blir ofte at båten blir liggende i naturen. I budsjettforliket for statsbudsjettet 2017 ble det etablert en ordning for vrakpant for fritidsbåter på inntil 15 000 kroner pr. båt og varslet at ordningen skal tre i kraft i løpet av første halvår 2017. Forslagsstilleren mener det er svært viktig at denne ordningen kommer på plass, og at øvre grense pr. båt bør vurderes økt utover 15 000 kroner for å sikre at kostnadene ved å skrote båter faktisk dekkes.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen etablere en handlingsplan for innfasing av nedbrytbare og selvoppløsende redskaper for å stoppe spøkelsesfiske.
2. Stortinget ber regjeringen utvide prøveordningen Fishing for Litter til en landsomfattende og permanent belønningsordning der fiskere kan få betalt for å levere inn marint avfall.
3. Stortinget ber regjeringen sikre at Norge har et godt tilbud av landbaserte mottaksanlegg som sørger for at marint avfall kan gjenvinnes og bli en ressurs.
4. Stortinget ber regjeringen utrede en produsentansvarsordning for utstyr som brukes i fiskeri- og oppdrettsnæringen.
5. Stortinget ber regjeringen utrede hvordan produsentansvaret for emballasje kan utvides slik at produsenter og importører av emballasje får medansvar for å finansiere opprydding av forsøpling fra emballasje og hindre at det oppstår.
6. Stortinget ber regjeringen sikre en kraftig opptrapping av tilskuddsordningen for tiltak mot marin forsøpling i kommende statsbudsjetter.
7. Stortinget ber regjeringen styrke forskning på og overvåking av marin forsøpling for få bedre

kunnskap om kilder, omfang og effekter av marin forsøpling og for å finne gode løsninger.

8. Stortinget ber regjeringen utrede muligheten for å gi kommunene myndighet til å vedta bøter i forsøplingssaker.
9. Stortinget ber regjeringen vurdere behovet for å etablere bedre mottakssystemer og regelverk for

skroting av fiskebåter og oppdrettsutstyr for å unngå at dette havner på avveie.

10. Stortinget ber regjeringen i revidert budsjett vurdere å øke den øvre grensen for tilskudd til kassering av fritidsbåter utover nivået på 15 000 kroner som ble vedtatt i budsjettforliket for statsbudsjettet for 2017.

20. desember 2016

Rasmus Hansson